

Oikeuden historiasta tulevaisuuden Eurooppaan

Pia Letto-Vanamo 60 vuotta

Toimituskunta

Olli Mäenpää

Dan Frände

Päivi Korpisaari

Kustannustoimittaja

Pipsa Kostamo

Tilausosoite

Suomalainen Lakimiesyhdistys

Kasarmikatu 23 A 17

00130 Helsinki

p. 09 6120 300

f. 09 604 668

toimisto@lakimiesyhdistys.fi

www.lakimiesyhdistys.fi

Kannen kuva: Roland Meinecke / Wikimedia Commons

Kannen suunnittelu: Heikki Kalliomaa

© Suomalainen Lakimiesyhdistys ja kirjoittajat

ISSN 1458-0446

ISSN-L 1458-0446

ISBN 978-951-855-338-3

Hansaprint Oy, Vantaa 2014

Sisällys

Pia Letto-Vanamo 60 vuotta. Prof. Pia Letto-Vanamo's 60th Anniversary	VII
<i>Per Andersen – Helle Vogt</i> Vrag, hvaler og kongelig overhøjhed. Forstrandsret i nordisk middelalder	1
<i>Lars Björne</i> Pohjoismaiset oikeustieteelliset aikakauskirjat ja toinen maailmansota ..	15
<i>Yifeng Chen</i> Legal Formalism, Justice and the Judiciary in China	29
<i>Ellen Eftestøl-Wilhelmsson – Anu Bask</i> Is a Harmonised Liability System a Necessary Prerequisite for European Multimodal Transport? The Finnish Logistics Service Providers' Point of View	41
<i>Kaijus Ervasti</i> Neuvotteleminen konfliktinratkaisumenettelynä	51
<i>Dan Frände</i> Åsa Larsson och det förflutna	69
<i>Jaakko Husa</i> Pohjolan oikeus – yhtä perhettä?	77
<i>Teemu Juutilainen – Emilia Korkea-aho</i> Professio ja legitimiteetti – mitä virkaa eurooppalaisella juristilla?	89
<i>Jukka Kekkonen</i> Oikeushistoria huipulta huipulle	105
<i>Päivi Korpisaari – Anette Alén-Savikko</i> Tiedonsiirrosta aktiiviseen opiskeluun – tähtäimessä laadukas viestintäoikeuden opetus	119
<i>Toomas Kotkas</i> Suomalainen hyvinvointivaltio ja sosiaalisten oikeuksien lyhyt historia	135
<i>Matti Kunnas</i> Uudistunut valvontamenettely ja sen haaste asianajajan ammattietiikalle	153

<i>Anna-Laura Markkanen – Hannu Nieminen</i> A Crooked Balance of Interests? Comparing Users' Rights in Printed and Electronic Books	163
<i>Heikki E. S. Mattila</i> Oikeudellis-kielellisen dominanssin jatkuvuudesta. Alankomaiden Itä-Intian ja itsenäisen Indonesian oikeus- ja kieliolojen tarkastelua	181
<i>Dag Michalsen</i> Frede Castberg and the Invention of State of Emergency in Norwegian Constitutional Law in the Twentieth Century	201
<i>Tuulikki Mikkola</i> Trust oikeusvertailun kohteena	213
<i>Kjell Å. Modéer</i> Elegi över 1938 års advokater. Om ett par advokater i finlandssvensk och svensk romanlitteratur	223
<i>Olli Mäenpää</i> Hallinto-oikeuden eurooppalainen kodifiointi	239
<i>Johanna Niemi</i> Prosessioikeus ja metodin haaste	255
<i>Jaana Norio-Timonen</i> Harmonisaatio ja eurooppalaiset kuluttajavakuutusmarkkinat	261
<i>Kimmo Nuotio</i> Avustettu potilaan itsemurha ja eutanasia	277
<i>Elina Paunio – Suvi Sankari</i> Euroopan unionin tuomioistuin: oikeuden ja politiikan rajapinnassa	295
<i>Jørn Øyrehagen Sunde</i> ”Menneskerettigheter (...) stemmer med rettsfølelsens krav i vår tid”. Eit aktørperspektiv på Dei europeiske menneskerettane sin veg inn i norsk rett	311
<i>Kaarlo Tuori</i> Kansallinen ja ylikansallinen demokratia	327
<i>Kaius Tuori</i> Natseista ja emigranteista oikeustieteen historiassa	341
<i>Terttu Utriainen</i> Historia opettaa rikosoikeustieteilijöitä	359
Kirjoittajat – Authors	367

Euroopan unionin tuomioistuin: oikeuden ja politiikan rajapinnassa

1 OIKEUDEN JAKAJA VAI POLIITTINEN TOIMIIJA?

EU-oikeuden roomalais-kanonisen oikeusajattelun latinankieliset juuret näkyvät edelleen esimerkiksi Euroopan unionin tuomioistuimen Curia-nimisillä kotisivuilla.¹ Vaikka Curia ei ole EU:n toimielimen nimi – kuten esimerkiksi Unkarin korkeimman oikeuden (Kúria) –, sana viitanee katolisen kirkon kehittämään yhtenäiseen tuomioistuinjärjestelmään, jossa muutoksenhakukanteet käsitteli ylempi kollegiaalinen tuomioistuin.² Eurooppalainen oikeus ja oikeudellinen ajattelu halkovat yhteistä eurooppalaista historiaamme.

Siinä missä vanhempien jäsenvaltioiden kielillä EU-tuomioistuimen nimi muodostuu käsiteparista hovi (*cour*) ja sanoista oikeus/oikeudenmukaisuus (*justice*), käytetään vastaavasti kaikilla pohjoismaisten jäsenvaltioiden kielillä termiä, joka muodostuu sanaparista tuomio (*dom*) ja istuin (*stol*). Vaikka EU-tuomioistuimen erikielisistä nimistä ei voi suoraan päätellä, mikä tuomioistuinlaitoksen suhde muihin valtioelimiin ja yksilöön eri oikeusjärjestyksissä on, nimissä näkyvä jakolinja heijastelee suhtautumista tuomioistuimen rooliin yhteiskunnassa: siinä missä pohjoismaiset tuomioistuinlaitokset ovat leimallisesti olleet ”lojaaleja” lainsäätäjää kohtaan,³ voidaan keskisemmän Euroopan jäsenmaiden tuomioistuinlaitosten ja erityisesti perustuslakituomioistuinten *Leitmotiv* helpommin kytkeä lainsäätäjän toiminnan valvomiseen sekä yksilön (oikeuksien) suojelemiseen suhteessa valtioon.⁴ Lainsäätäjän ja tuomiovallan suhteessa kuvatus kaltainen ero näkyy selvimmin verrattaessa tuomioistuinten suhtautumista rooliinsa osana oikeusjärjestystä *common law*

1 Euroopan unionin tuomioistuimen internetosoite on <http://www.curia.europa.eu>.

2 Letto-Vanamo, Pia: Eurooppa oikeusyhteisönä: Yhteistyön haasteet ja mahdollisuudet. Helsinki 1998, s. 6.

3 Letto-Vanamo 1998, s. 156.

4 Ks. myös Kelemen, R. Daniel: Eurolegalism. The Transformation of Law and Regulation in the European Union. Cambridge, Mass. 2011 siitä, miten EU-tuomioistuin muovaa EU-oikeutta nimenomaan yksilöiden oikeuksien kautta.

ja *civil law* -perinteissä. Anglosaksisessa perinteessä tuomioistuinten toiminta mielletään helposti myös poliittiseksi siinä missä jäljempää – ja erityisesti pohjoismaista – ajattelua leimaa käsitys tuomioistuinten tehtävästä oikeuden jakajana lainsäätäjän säätämien lakien pohjalta.

Lainsäädännön vahva asema suhteessa oikeuskäytäntöön on perinteisesti näkynyt pohjoismaissa esimerkiksi lainsäädännön esitöiden korostuneena oikeuslähteopillisena arvona. Näin ei ole EU-oikeudessa. Lainsäädännön esitöiden sijaan korostuneessa asemassa ovat unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö ja erityisesti oikeuskäytännössä kehittyneet yleiset oikeusperiaatteet, jotka ovat vaikuttaneet merkittävästi EU-oikeusjärjestyksen kehitykseen. Asetelma mielletään usein merkiksi anglosaksisen oikeuden vaikutuksesta EU-oikeudessa. Tämä ei kuitenkaan välttämättä ole (pelkästään) seurausta valinnasta oikeusperheiden välillä, vaan saattaa johtua EU-oikeuden erityispiirteistä: lainsäädännön esitöitä ei useinkaan ole saatavilla tai ne ovat salaisia.⁵

EU-oikeus on joka tapauksessa oikeuskulttuurisesti eräänlainen hybridi, jossa sekoittuvat (muun ohella) anglosaksisesta järjestelmästä ja mannereurooppalaisesta roomanis-germaanisesta oikeuskulttuurista peräisin olevat vaikutteet.⁶ Tämä pätee myös rajoitetummin unionin tuomioistui-
meen, johon jäsenvaltiot yhteisellä päätöksellä valitsevat lukumääräänsä vastaavat 28 tuomaria.

Tätä taustaa vasten kirjoituksessa pohditaan, miten jäsenvaltioiden (yhteiset tai erilaiset) traditiot näkyvät unionin tuomioistuimessa. Toisaalta arvioidaan, missä määrin (ja jos näin on, mistä syystä) unionin tuomioistuin on kehittänyt – tietoisesti tai tiedostamatta – omia käytäntöjään. Keskustelu (kansallisista) oikeudellisista perinteistä johtaa väistämättä myös kysymään, miten ne tällä hetkellä vaikuttavat EU-oikeuden kehitykseen erityisesti unionin tuomioistuimessa. Tähän liittyy läheisesti myös kysymys oikeustieteen vaikutusmahdollisuuksista unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntöön ja sitä kautta EU-oikeuden kehitykseen. Yhä suurempi osa EU-oikeutta käsittelevästä oikeustieteellisestä tutkimuksesta julkaistaan englanniksi. Merkitseekö tämä myös sitä, että anglosaksinen oikeuskulttuuri vaikuttaa muita kulttuureja enemmän unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntöön? Tätä kysymystä pohditaan kirjoituksen loppuksi.

⁵ Näin on erityisesti sanamuodoltaan erittäin avointen perussopimusten säännösten kohdalla. Esitöiden puuttuessa tuomioistuimen tehtäväksi on jäänyt näiden (ja muiden EU-oikeudellisten) normien konkretisointi yksittäistapauksissa.

⁶ Tuori, Kaarlo: Oikeuden ratio ja voluntas. Vantaa 2007, s. 253 ja 254.

2 UNIONIN TUOMIOISTUIN: EU:N OMA MONIKULTTUURINEN PERUSTUSLAKITUOMIOISTUIN

Roomalais-kanoninen kollegiaalinen Curia on useimmissa kansallisissa ilmiösuissaan – eli ylimmissä tuomioistuimissa – saanut muodon, jossa päätös tehdään usean tuomarin kokoonpanossa. Monissa eurooppalaisissa perustuslakituomioistuimissa päätökset tehdään useimmiten kokoonpanoissa, joissa on kolmesta kahdeksaan tuomaria. Täysistuntoratkaisuihin turvaututaan vain harvoin.⁷ Vastikään julkaistussa tutkimuksessaan de Visser on vertaillut kahdeksan eri maan (Belgia, Tšekin tasavalta, Ranska, Saksa, Unkari, Italia, Puola, Espanja) perustuslakituomioistuinta. Tutkimuksen perusteella voidaan yleistää sanoa, että tuomareiden nimitysvalta on joko maan parlamentilla tai se on jaettu ylimpien valtionelinten kesken: vain Belgiassa nimitys perustuslakituomioistuimeen on elinikäinen, muissa vertailumaissa se on määräaikainen, mutta uusittavissa.⁸ Kuten Suomen ylimmissä oikeuksissa ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa Strasbourgissa, myös suurimmassa osassa eurooppalaisista perustuslakituomioistuinta (ratkaisukokoonpanon enemmistön kanssa samaa tai eri mieltä olevien) tuomareiden eriävät mielipiteet ovat nykyisin sallittuja.⁹

EU-tuomioistuimessa – ja nimenomaan unionin tuomioistuimessa, johon tässä kirjoituksessa keskitymme – tilanne on toisenlainen. Unionin tuomioistuimen 28 tuomaria nimitetään kunkin jäsenvaltion hallituksen ehdotuksesta ja jäsenvaltioiden hallitusten yhteisellä sopimuksella.¹⁰ Nimityspäätös on siis tältä osin avoimen poliittinen.¹¹ Vastoin tämänhetkistä käsitystä, jonka mukaan uudelleenvalinnan mahdollisuus altistaa

⁷ De Visser, Martje: *Constitutional Review in Europe: A Comparative Analysis*. Oxford 2014, s. 210–211.

⁸ De Visser 2014, s. 206–210 ja 224.

⁹ Eurooppalaisista perusoikeustuomioistuinta ainoastaan Itävallan, Belgian, Ranskan, Italian ja Luxemburgin perusoikeustuomioistuimet eivät julkista eriyviä mielipiteitä, ks. Kelemen, Katalin: *Dissenting Opinions in Constitutional Courts*. *German Law Journal* 2013, s. 1345–1371. Kelemenin mukaan äänestystulosten (anonymi) julkistaminen ei ole eurooppalaisissa perustuslakituomioistuimissa edes mahdollista – Saksaa lukuun ottamatta, jossa sitä ei mahdollisuudesta huolimatta tehdä. Ks. tältä osin s. 1362 ja 1368.

¹⁰ Ks. SEU 19(2) artikla.

¹¹ Toisaalta nimitysten poliittisuutta voidaan arvioida rajoittavan Lissabonin sopimuksella luotu tuomarivalintakomitea, joka antaa SEUT 255 artiklan nojalla lausunnon jäsenvaltioiden ehdottamien tuomarikandidaattien soveltuvuudesta (ja nimenomaan ammatillisesta pätevyyydestä).

tuomarin poliittiselle, intressiryhmien ja median painostukselle, unionin tuomioistuimen tuomareiden toimikausi on kuusivuotinen ja rajoituksetta uusittavissa.¹² Kansalliset oikeudelliset perinteet vaikuttavat tuomioistuimen toimintaan siellä työskentelevien henkilöiden kautta: monet unionin tuomioistuimen tuomareista ja julkisasiamiehistä ovat työskennelleet kansallisissa tuomioistuimissa uransa aikana. Siksi heidän näkökulmansa EU-oikeuteen on mitä todennäköisimmin – tiedostaen tai tiedostamatta – ainakin jossain määrin ”oman” kansallisen oikeudellisen perinteen leimaama.¹³ Julkisasiamiehiä on vuodesta 2013 lähtien yhdeksän, joista viisi valitaan aina suurista jäsenvaltioista (Puola, Ranska, Saksa, Italia, Espanja, Iso-Britannia) ja loput vuorotellen pienemmistä.¹⁴ Kuten EU:ssa laajemminkin, lähtökohtana on jäsenvaltioiden keskinäinen tasa-arvo, jota ilmentää se, että jokaisella jäsenvaltiolla on ”oma” tuomari.¹⁵ Vakituinen julkisasiamies on kuitenkin vain suurilla jäsenvaltioilla. Jos oletetaan, että julkisasiamiehen ratkaisuehdotuksella on vaikutusta tuomioistuimen ratkaisuharkintaan, voidaan myös olettaa, että edellä mainittujen suurten jäsenvaltioiden kansallinen oikeusajattelu vaikuttaa EU-oikeuden kehitykseen enemmän kuin muiden.

Toisin kuin monissa eurooppalaisissa perustuslakituomioistuimissa, unionin tuomioistuimen tuomiot ovat kollegiaalisia, eivätkä eriävät mielipiteet tai poikkeavat perustelut ole mahdollisia.¹⁶ Lopullinen tuomio ei myöskään kollegiaalisen muotonsa vuoksi paljasta lukijalle, miten jäsenet ovat asiassa mahdollisesti äänestäneet. Oikeuskirjallisuudessa valintaa olla sallimatta eriäviä mielipiteitä on pidetty yhtä aikaa tarpeellisina ja ongelmallisina. EU-oikeuden vielä hakiessa suuntaansa eurooppalaisen integraation ensimmäisinä vuosikymmeninä tuomioistuimen yhtenäisyyttä korostavaa kollegiaalisuutta on pidetty jopa välttämättömänä. Kollegiaa-

¹² Kelemen 2013, s. 1359–1360. Ks. SEU 19(2) artikla.

¹³ Äärimmäiseksi luonnehdittavissa oleva näkemys oikeuskielten ja kulttuurien perimmäisestä yhteensopimattomuudesta ja siitä, kuinka kieli muovaa ymmärrystä kieleen sidottujen ennakkokäsitysten kautta, ks. *Legrand, Pierre: Word/World (Of Primordial Issues for Comparative Legal Studies)*. Teoksessa Petersen, Hanne – Kjaer, Anne Lise – Krunke, Helle – Rask Madsen, Mikael (eds.): *Paradoxes of European Legal Integration*. Aldershot 2008, s. 185–234.

¹⁴ Neuvoston päätöksen, 25 päivänä kesäkuuta 2013, Euroopan unionin tuomioistuimen julkisasiamiesten määrän lisäämisestä (29.6.2013, EUVLL 179/92), mukaan julkisasiamiesten määrä nousee 7.10.2015 yhteentoista.

¹⁵ Ks. SEU 19(2) artikla.

¹⁶ Tuomioistuimen perussäännön 35 artiklan mukaan sen neuvottelut ”ovat salaisia ja pysyvät sellaisina”.

lisuuden on arvioitu yhtäältä taanneen ja vakiinnuttaneen tuomioistuimen auktoriteetin EU:n ylimpänä tuomioistuimena sekä toisaalta suojaaneen jäsenvaltioiden nimittämiä tuomareita poliittiselta painostukselta.¹⁷ Neuvottelusalaisuus yleisesti ja eriävien mielipiteiden poissulkeminen erityisesti voidaan nimittäin nähdä tapana eristää tuomarit mahdolliselta jäsenvaltioiden hallitusten suoralta painostukselta.¹⁸ Painostuksen todennäköisyys laskee, kun jäsenvaltiot eivät saa tietoonsa yksittäisen tuomarin näkemystä, eikä tuomarin tarvitse näin ollen ratkaista asioita ajatellen mahdollista uudelleennimitystään.¹⁹ Toisaalta myös vastakkaisia näkemyksiä esitetään enenevissä määrin: eriävien mielipiteiden ja äänestysratkaisujen poissulkeminen voi johtaa läpinäkyttömyyteen, jonka voidaan arvioida heikentävän tuomioistuimen ratkaisujen auktoriteettia ja hyväksyttävyyttä, kun mahdolliset eriävät näkemykset naamioidaan yhtenäisen ulkokuoren alle.²⁰

Historiallisesta näkökulmasta läpinäkyttömyyteen vaikuttaa todennäköisesti paljon se, että EU-tuomioistuimen juuret löytyvät Ranskan oikeusjärjestyksestä. Täältä on perujaan myös julkisasiamiesinstituutio, joka osaltaan on olemassa juuri lyhyiden ja varsin hankalalukuisten tuomioiden perusteluiden valottamiseksi.²¹ Tuomioiden tulkitsijan näkökulmasta oikeudellisesti sitomattomissa julkisasiamiehen ratkaisuehdotuksissa ongelmallista on se, ettei julkisasiamies edusta tuomioistuinta. Ratkaisuehdotus on julkisasiamiehen riippumaton ja puolueeton näkemys siitä, kuinka tuomioistuimessa käsiteltävä asia tulisi ratkaista, eikä ehdotuksesta siksi ole apua yritettäessä ymmärtää tuomioistuimen ratkaisuharkintaa ja syitä tietynlaisiin perusteluihin. Julkisasiamiesten ratkaisuehdotuksista ei myöskään löydy tulkinta-apua tilanteissa, joissa tuomioistuin on syystä tai toisesta päättänyt ratkaista asian ilman

¹⁷ Kelemenin mukaan poliittiselta painostukselta on suojauduttu poikkeuksellisen hyvin, ks. *Kelemen, R. Daniel*: The Political Foundations of Judicial Independence in the European Union. *Journal of European Public Policy* 2012, s. 43–58.

¹⁸ Ks. *Terris, Daniel – Romano, Cesare P. R. – Swigart, Leigh*: The International Judge. An Introduction to the Men and Women who Decide the World's Cases. Oxford 2007, 155. Ks. myös *Kapteyn, P.J.G. – Gormley, Laurence – VerLoren van Themaat, P.*: Introduction to the law of the European Communities. 3rd ed. The Hague 1998, s. 251, sekä saman oppikirjan aiempi painos 1990, s. 146.

¹⁹ Tuomareiden suojaaminen poliittiselta painostukselta ei sen sijaan perustele mahdollista, vaikkakin harvinaista anonyymia eriävää mielipidettä, eikä anonyymien äänestystulosten julkistamista jättämistä.

²⁰ Ks. tästä esimerkiksi *Paunio, Elina*: Legal Certainty in Multilingual EU Law. Language, Discourse and Reasoning and the European Court of Justice. Aldershot 2013, s. 136 ss.

²¹ *Lasser* 2004, s. 203 ss.

ratkaisuehdotusta.²² Vaikka yleisesti ottaen voidaankin sanoa, että tuomioistuimen perustelut ovat vuosikymmenten mittaan muuttuneet ainakin hieman diskursiivisemmiksi, mikä voidaan tietystä määrin tulkita anglosaksisesta järjestelmästä saaduksi vaikutteeksi, ainakin pohjoismaisesta näkökulmasta tarkasteltuna on edelleen niin, että unionin tuomioistuimen ratkaisujen perustelut ovat varsin muodollisia.

Kuten kansalliset perustuslakituomioistuimet, myös unionin tuomioistuin pyrkii tekemään ylivoimaisesti suurimman osan päätöksistään kolmen tai viiden tuomarin jaostoissa. Yhdentoista tuomarin vahvuudessa päätösvaltainen suuri jaosto, joka koostuu viidestätoista tuomarista, ratkaisi vuosina 2008–2012 melko vaihtelevan määrän käsiteltävistä asioista (8–14 %).²³ Kollegiaalisen ratkaisutoiminnan haasteellisuus kasvaa epäilemättä tuomarien määrän kasvaessa, ja siksi usein juuri unionin tuomioistuimen suuren jaoston tuomioiden perustelut voivat olla niiden tulkitsijalle kryptisyytensä ja lyhyytensä vuoksi todellinen haaste.²⁴ Kollegiaalisessa ratkaisutoiminnassa on valittava joko se oikeudellinen tulkinta, josta syntyy konsensus tai se, johon enemmistö tuomareista päättyy. Myös tuomion perusteluiden osalta on joko tyydyttävä kaikkia (mahdollisesti myös vähemmistöön jääneitä) miellyttävään kompromissiin, mikä voi heikentää perusteluiden selvyyttä ja rationaalisuutta,²⁵ tai vähemmistöön jääneiden on annettava enemmistön perustella tuomio.²⁶ Jälkimmäisessäkin vaihtoehdossa on aina kyse usean tuomarin näkemyksen yhteensovittamisesta – pahimmillaan esimerkiksi suuressa jaostossa kymmenen (tai jopa neljäntoista). Eri näkemysten yhteensovittamisen mahdottomuus saattaa olla yksi tekijä, joka näkyy joko

²² Euroopan unionin tuomioistuimen perussäännön 20 artiklan viidennen kohdan mukaan unionin tuomioistuin voi julkisiasiamiestä kuultuaan päättää ratkaista asian ilman ratkaisuehdotusta, jos asiassa ei tule esiin uutta oikeuskysymystä.

²³ Euroopan unionin tuomioistuin: Vuosikertomus 2012 – Katsaus unionin tuomioistuimen, unionin yleisen tuomioistuimen ja Euroopan unionin virkamiestuomioistuimen toimintaan. Luxemburg 2013, s. 100. Jäsenvaltioilla on lisäksi tuomioistuimen perussäännön 16 artiklan mukaisesti mahdollisuus pyytää asian käsittelyä suuressa jaostossa. Tästä syystä siitä, että asian on ratkaissut suuri jaosto, ei aina voida suoraan päätellä, että kyseessä on EU-oikeuden näkökulmasta – tai mahdollisesti poliittisesti – erityisen merkittävä asia. Ks. esimerkiksi suuren jaoston määräykset yhdistetyissä asioissa C-97/13 ja C-214/13 *Câmpean ja Ciocoiu*, määräys 3.2.2014.

²⁴ Woods, Lorna: Consistency in the Chambers of the ECJ: A Case Study on the Free Movement of Goods. Civil Justice Quarterly 2012, s. 339–367, s. 367.

²⁵ Hartley, Trevor C.: The Foundations of European Community Law: An Introduction to the Constitutional and Administrative Law of the European Community. Oxford 2007, s. 71.

²⁶ Arnall, Anthony: The European Union and its Court of Justice. 2nd ed. Oxford 2006, s. 638.

sisäisesti ristiriitaisina tai epäjohtonmukaisina perusteluina tai perusteluiden antamatta jättämisenä osittain tai kokonaan.²⁷

Unionin tuomioistuinta käsittelevä yhteiskuntatieteellinen tutkimus on tuonut keskusteluun ajatuksen tuomioistuimesta EU:n (poliittisten) päämäärien edistäjänä. Tässä yhteydessä puhutaan usein tuomioistuinaktivismista.²⁸ Ajattelu tuomioistuimen aktiivisuudesta (epäsuorasti) poliittisena toimijana on tiukasti kytköksissä niukkoihin perusteluihin: kun tuomioistuin ei avaa ratkaisuun vaikuttaneita tekijöitä lukijalle, syntyy käsitys, että niukkasanaiset perustelut tai vetoaminen yleisiin tavoitteisiin perusteluiden tueksi kätkevät taakseen jotakin, mikä ei kestä päivänvaloa. Näkemys tuomioistuimesta aktiivisena poliittisena toimijana nivoutuu kuitenkin tiukasti yhdysvaltalaiseen aktivismikeskusteluun, ja siis tätä kautta myös väistämättä anglosaksiseen oikeuskulttuuriin, jossa tuomioiden diskursiivisen tyylin lisäksi eriävät mielipiteet ovat sallittuja.

Eurooppalaisen oikeustieteen näkökulmasta aktivismikeskustelu näyttäytyy jossakin määrin yksipuolisena ja yksinkertaistavana. Esimerkiksi Grimmel korostaa oikeuden kontekstirationaalisuutta, joka poikkeaa muiden yhteiskuntatieteiden triviaalirationaalisuudesta.²⁹ Siinä missä triviaalirationaalisuus olettaa, että selvittämällä rationaalisen toimijan (pää)intressi voidaan selittää ja ennustaa tämän käyttäytyminen, oikeudellinen kontekstirationaalisuus on monisäikeisempää: toimintaa rajoittavat monet oikeudelliset pidäkkeet, eikä sen lopputulos määräydy suoraan jostain kaiken selittävästä yksittäisestä intressistä käsin. Koska oikeudellisen ja muun yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen lähtökohdat ovat näin erilaiset, oikeudelliset selitykset eivät voi kiistää eri oletuksille perustuvia yhteiskuntatieteellisiä selityksiä ja päinvastoin.

²⁷ Oikeustieteilijät ovat laajalti pitäneet asiaa C-34/09 *Ruiz Zambrano*, tuomio 8.3.2011, Kok., s. I-1177, malliesimerkkinä suuren jaoston erimielisyydestä seuraavasta päätöksen perustelemattomuudesta.

²⁸ Ks. erityisesti *Rasmussen, Hjalte*: The European Court of Justice. København 1998, 27. Rasmussen on ehkä ollut kaikkein äänekkäimpiä unionin tuomioistuimen aktivismin kritisoijista. Hän kritisoi tuomioistuinta tältä osin ensimmäisen kerran teoksessa *Rasmussen, Hjalte*: On Law and Policy in the European Court of Justice: A Comparative Study in Judicial Policymaking. Boston 1986. Yhteiskuntatieteilijöistä esimerkiksi Alter näkee unionin tuomioistuimen poliittisena toimijana. Ks. esimerkiksi *Alter, Karen*: The European Court's Political Power: Selected Essays. Oxford 2010.

²⁹ *Grimmel, Andreas*: Judicial Interpretation or Judicial Activism? The Legacy of Rationalism in the Studies of the European Court of Justice. *European Law Journal* 2012, s. 518–535, s. 524.

Oikeudellisen päätöksenteon kontekstirationaalisuuden kannalta ei ole ongelmallista ajatella, että tuomareilla on toisistaan eriävät poliittiset mielipiteet ja erilaiset oikeusteoreettiset selitykset oikeuden luonteesta ja tuomioistuimen tehtävästä sekä ajatukset siitä, miten EU-oikeutta tulisi kehittää. Ehkä juuri tästä syystä vaikeammiksi tai tärkeämmiksi koetut asiat käsitellään myös kollegiaalisissa tuomioistuimissa suuremmissa kokoonpanoissa. Sen sijaan – tai ohella – että oletetaan suurempien kokoonpanojen tekevän tuomioharkinnasta puhtaasti äänestysluonteista, voidaan ajatella, että yksittäisten tuomareiden henkilökohtaisten vakaumusten merkitys suhteessa (puhtaasti) oikeudelliseen harkintaan vähenee. Kärjistäen suuremmissa kokoonpanoissa siis tuomareiden erilaiset näkökulmat kumoavat toisensa ja jäljelle jää puhtaasti oikeudellinen harkinta, joka väistämättä ainakin oikeuden ulkopuolisesta näkökulmasta vaikuttaa minimalistiselta. Tuomareiden määrän kasvaessa henkilökohtaiseen (poliittiseen tai muuhun) vakaumukseen kiinnittyvien seikkojen vaikutus päätöksentekoon pienenee.

Jaostojen suuruuden ajatellaan myös ohjaavan unionin tuomioistuimen oikeudellista tulkintaa. Sarmienton mukaan unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö tukee ajatusta siitä, että pienempien jaostojen oikeudelliset tulkinnat eivät poikkea suuremmissa jaostoissa aiemmin tehdyistä tulkinnoista.³⁰ Osaselitys tähän voi löytyä ainakin siitä, että unionin tuomioistuin on siirtynyt pysyvästä suuresta jaostosta vuorottelevampaan malliin, jossa kulloinkin käsiteltävään asiaan määrätään aina jaostojen puheenjohtajat ja tämän jälkeen loput tuomarit vuorotellen, virkaikäjäjärjestyksen mukaan järjestetyltä listalta. Vuorottelujärjestelmän etuna on, että kaikilla tuomareilla on mahdollisuus vaikuttaa periaatteellisesti tärkeiden ratkaisujen tekemiseen. Puheenjohtajien järjestelmällinen mukanaolo suuren jaoston ratkaisukokoonpanossa puolestaan lisää koherenssia suuren jaoston ja pienempien jaostojen välillä.³¹ Lisäksi asian ratkaiseminen noin vuoden viiveellä suullisesta käsittelystä ja vastaavasti puolen vuoden viiveellä julkisasiamiehen ratkaisuehdotuksen julkaisemisesta tarkoittaa, että tuomareilla on kattava

³⁰ *Sarmiento, Daniel*: Half a Case at a Time: Dealing with Judicial Minimalism at the European Court of Justice. Teoksessa Claes, Monica – de Visser, Martje – Popelier, Patricia – Van de Heyning, Catherine (eds): *Constitutional Conversations in Europe: Actors, Topics and Procedures*. Oxford 2012, s. 13–40, s. 27. Vrt. *Woods* 2012, joka on tutkinut eri kokoonpanojen tapaa viitata tavaroiden vapaata liikkuvuutta koskevaan oikeuskäytäntöön. Hänen mukaansa näyttää siltä, etteivät eri jaostojen ratkaisut välttämättä kaikilta osin ole johdonmukaisia.

³¹ Ks. *Lenaerts, Koen – Arts, Dirk – Maselis, Ignace*: *Procedural Law of the European Union*. 2nd ed. London 2006, s. 7.

käsitys seuraavan vuoden sisällä heidän eri kokoonpanoissa ratkaistavikseen tulevista asioista. Tämä auttaa osaltaan johdonmukaisen oikeuskäytännön muodostamisessa ja saattaa jopa kannustaa minimalistisiin ratkaisuihin.

Vaikka näiden seikkojen voidaan odottaa jossain määrin edistävän oikeuskäytännön johdonmukaisuutta (vaikka tuomarien määrä entisestään kasvaisi) jaostojen välillä, ne eivät kuitenkaan selitä sitä, miksi tuomioistuinten perustelut ovat muokkautuneet sellaiseksi kuin ne ovat. Kuten todettua, selitystä lyhyelle ja muodolliselle perustelutyylille voi etsiä tuomioistuimen alkujaan ranskalaisista juurista. Toisaalta tuomioistuin on vuosikymmenten saatossa muuttunut merkittävästi samaa tahtia EU-integraation edetessä. Siksi selitys minimalistisille perustelutyylille voi kollegiaalisen päätöksentekotavan lisäksi löytyä EU-oikeusjärjestyksen erityispiirteistä ja haasteista, jotka unionin tuomioistuimen on EU:n kaltaisessa monikulttuurisessa ja -kielisessä oikeusyhteisössä jatkuvasti kohdattava.

3 MINIMALISMIA PLURALISTISEN OIKEUSJÄRJESTYKSEN OMIIN TARPEISIIN

Unionin tuomioistuimen perusteluja kuvataan siis usein edellä todetusti minimalistisiksi. Minimalismi ei kuitenkaan ole pelkästään ongelmallista. Minimalistisen perustelutyylin voidaan ajatella kehittyneen vastaamaan pluralistisen, monikerroksisen oikeusjärjestyksen tarpeita. Monikielisen ja -kulttuurisen oikeusjärjestyksen tuottama säädösmateriaali on usein korostetun abstraktia, aukollista tai jopa ristiriitaista. Lainsäädäntö heijastaa poliittisia kompromisseja, joita EU-jäsenvaltioiden yhteisen säädösvalmistelun onnistuminen edellyttää.³² Monikielisyyteen liittyvät käytännön syyt lisäävät myös muun ohella paineita pitäytyä mahdollisimman lyhyissä tuomioissa ja perusteluissa: unionin tuomioistuimen tuomiot käännetään kaikille virallisille kielille, ja käännösprosessille varattava aika on suoraan verrannollinen tuomion sivumäärään.

Unionin tuomioistuimen niukkasanaisuutta voidaan jossakin määrin verrata siihen, mitä Sunstein on kutsunut *common law* -kontekstissa ja nimenomaan Yhdysvaltojen korkeimman oikeuden ratkaisujen osalta ni-

³² *Maduro, Miguel*: Interpreting European Law: Judicial adjudication in a context of judicial pluralism. *European Journal of Legal Studies* 2007, s. 1–21, s. 9.

mityksellä ”incompletely theorized agreements”.³³ Tausta-ajatuksena on edistää epäyhtenäisessä yhteiskunnassa yksimielisyyttä vain silloin, kun se on välttämätöntä. Toisaalta se sallii erimielisyyden tilanteissa, joissa erimielisyys ei horjuta yhteiskunnan perusrakenteita.³⁴ Oikeudellisten riitojen ratkaisemisessa tämä voi näkyä niin, että hyväksytään perusteluiden vaillinaisuus erityisesti, jos sillä vältetään laajamittainen teoreettinen konflikti.³⁵ Minimalistisen asenteen avulla tuomioistuimet voivat helpommin tulla toimeen liberaalin yhteiskunnan väistämättömien poliittisten konfliktien kanssa ja jättää perustavanlaatuisten periaatteiden pohtimisen lainsäätäjän tehtäväksi.³⁶ Tuomarit keskittyvät toisin sanoen vain siihen, mikä on tarpeen riidan ratkaisemiseksi eivätkä pyri tuomionsa perusteluissa teoretisoimaan ja abstrahoimaan käsillä olevaa asiaa. Unionin tuomioistuimen minimalismi voi hyvinkin pyrkiä kunnioittamaan vallan kolmijakoa ja rajoittaa oikeudellisten ratkaisujen politisoitumista.

Kuten todettua, unionin tuomioistuimen perustelutyylillä on arvosteltu avoimuuden puutteesta sekä tarrautumisesta tuomioistuimen alkuaikoina mahdollisesti tarpeelliseen auktoriteettiajatteluun. Tuomioistuimen ajatellaan pikemminkin määräävän kuin pyrkivän vakuuttamaan kuulijakuntansa perustelemalla.³⁷ Tämä johtuu esimerkiksi siitä, ettei tuomioissa säännönmukaisesti tuoda esiin valittua tulkintaa vastaan puhuvia argumentteja tai – erityisesti ennakkoratkaisupyyntömenettelyssä, joka perustuu tuomioistuinten väliseen diskurssiin – vastata kaikkiin asianosaisten esittämiin argumentteihin. Esimerkiksi Perju esittää, että nykytilanteessa tulisi harkita minimalismin hylkäämistä ja sallia eriävät mielipiteet, jotta ratkaisuharkinnassa esiin nousseet (poliittiset) kiistat nousisivat läpinäkyvämmiin esiin.³⁸

³³ *Sunstein, Cass R.*: Legal Reasoning and Political Conflict. Oxford 1996, s. 5. Samoin, ks. *Schepel, Harm – Wesseling, Rein*: The Legal Community: Judges, Lawyers, Officials and Clerks in the Writing of Europe. *European Law Journal* 1997, s. 165–188, s. 167, mutta vrt. *Maduro, Miguel*: Courts and Pluralism: Essay on a Theory of Judicial Adjudication in the Context of Legal and Constitutional Pluralism. Teoksessa Dunoff, Jeffrey L. – Trachtman, Joel P. (eds): *Ruling the World? Constitutionalism, International Law, and Global Governance*. Cambridge 2009, s. 356–379, s. 366.

³⁴ *Sunstein* 1996, s. 8.

³⁵ *Sunstein* 1996, s. 5 ja 9.

³⁶ *Sunstein* 1996, s. 6.

³⁷ Ks. esimerkiksi *Conway, Gerard*: The Limits of Legal Reasoning and the European Court of Justice. Cambridge 2012, s. 161–163 ja *Perju, Vlad*: Reason and Authority in the European Court of Justice. *Virginia Journal of International Law* 2009, s. 307–377, s. 338 ja 329, ks. myös s. 329–341.

³⁸ *Perju* 2009, esim. s. 344, 375 ja 373. Ehdotus koskee myös ennakkoratkaisuja.

Näkemyserot siitä, kuinka avointa unionin tuomioistuimen ratkaisutoiminnan tulisi olla, perustuvat erilaisille ajatuksille siitä, mikä on sen tehtävä ja siis pohjimmiltaan siihen, minkä oikeuskulttuurin näkökulmasta oikeustieteilijä arvioi unionin tuomioistuimen ratkaisutoimintaa. Jos ajatellaan erityisesti suurinta osaa SEUT 267 artiklan mukaisista ennakkoratkaisupyynnöistä, on yhtäältä ajateltavissa, että unionin tuomioistuimen pääasiallinen tehtävä on vastata kansallisen tuomioistuimen esittämään oikeudelliseen tulkintakysymykseen tai toisaalta, että kyse on oikeutta luovasta toiminnasta, joka vaatii muita kuin minimalistisia perusteluita. Tässä menettelyssä kansallisten tuomioistuinten ja unionin tuomioistuimen työnjako on karkeasti ottaen se, että kansallisten tuomioistuinten tehtävänä on pyytää unionin tuomioistuimelta ennakkoratkaisua EU-oikeuden tulkinnasta tai pätevyydestä, kun taas varsinaisen oikeusjutun ratkaisu on viime kädessä kansallisten tuomioistuinten tehtävä. Laajemmasta yhteiskunnallisesta näkökulmasta katsottuna voidaan myös tässä yhteydessä ajatella, että perusteluiden tulisi – tulkintakysymyksen ratkaisun ja mahdollisesti lainsäädäntöön jääneen aukon täyttämisen lisäksi – edistää myös oikeusyhteisön kollektiivista oppimista.³⁹

Jos unionin tuomioistuimen ennakkoratkaisuja tarkastellaan ensin mainitusta näkökulmasta, minimalismilla (eli sillä, että suurien periaatteiden luomisen sijaan tuomioistuin keskittyy vain yksittäisen asian kannalta olennaisten oikeuskysymysten ratkaisemiseen) on etunsa. Näin on erityisesti, kun ajatellaan EU-oikeuden tulkinnan mahdollisia laajoja vaikutuksia, oikeusjärjestyksen koherenssin varjelemista, sekä unionin tuomioistuimen käytettävissä olevaa vaillinaista tietoa tosiseikoista ja ymmärrystä kansallisesta oikeudesta. Konkreettinen eli tosiseikkoihin sidottu vastaus tulkintakysymykseen sitoo ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen kädet pääasian ratkaisussa, kun taas abstrakti (ja oikeutta luova) vastaus voi jättää liiallista tulkinnanvaraa ja vähentää ratkaisun käytännön hyötyä kansallisessa soveltamistilanteessa. Konkreettinen vastaus jättää muille EU-oikeutta soveltaville tuomioistuimille enemmän tilaa erottaa (”distinguish”) niiden käsiteltävänä oleva asia aiemmin annetusta ennakkoratkaisusta.⁴⁰

³⁹ Ks. *Perju* 2009, s. 375–376.

⁴⁰ *Sarmiento* 2012, s. 25. Ks. myös *Komárek, Jan*: Reasoning with Previous Decisions: Beyond the Doctrine of Precedent. *The American Journal of Comparative Law* 2013, s. 149–171. Komárekin mukaan *common* ja *civil law* -perinteiden tapa käyttää ennakkopäätöksiä eroaa toisistaan – unionin tuomioistuimen tavan kuullessa jälkimmäiseen perinteeseen – mutta molemmat kykenevät tarkasti erottelemaan ennakkopäätöksen ja myöhemmän päätöksen relevantit tosiseikat. Jäänteitä näistä perinteistä ja niiden vaikutuksesta voidaan

Kansallisille tuomioistuimille jää tällöin enemmän tilaa ottaa huomioon esimerkiksi kansalliset erityispiirteet niiden soveltaessa EU-oikeutta omassa kansallisessa kontekstissaan.⁴¹ Konkreettinen vastaus edesauttaa siis – ehkä jopa paradoksaalisesti – EU-oikeuden koherenssia ja kunnioittaa unionin tuomioistuimen ja kansallisten tuomioistuinten välisen dialogin rajoja, kun varsinainen soveltaminen tapahtuu kansallisella tasolla.

Jos kollektiivisten tuomioiden synty tapa huomioidaan, eikä oleteta, että unionin tuomioistuin osallistuu julkiseen keskusteluun tai oikeusjärjestyksen yleisten oppien kehittämiseen (jonka yleensä ajatellaan kuuluvan oikeustieteelle), eriävät mielipiteet menettävät oikeudellista mielenkiintoaan. Jos unionin tuomioistuimen mieltää ensisijassa tai suuressa määrin poliittiseksi toimijaksi, vaikuttavat poliittisiksi mielletyt mielipide-erot tai tuomareiden väliset erimielisyydet mielenkiintoisilta. Oikeudellisia ratkaisuja aletaan tällöin selittää oikeudelle ulkoisten voimien vaikutuksilla.

Oikeudellisesta näkökulmasta minimalismi vaikuttaa soveltuvan erityisen hyvin SEUT 267 artiklan mukaiseen ennakkoratkaisupyyntömenettelyyn. Tuomioistuinten työnjaon näkökulmasta se, että unionin tuomioistuin rajaa (useimmiten, mutta ei suinkaan aina) kansalliselle tuomioistuimelle antamansa vastauksen tarkasti (ja antaa vain vastauksen sille esitettyyn kysymykseen) tai että se ei välttämättä yhdessä ratkaisussa anna lopullista vastausta laajempiin periaatteellisiin kysymyksiin⁴², vaikuttaa perustellulta.⁴³ Sunsteinia mukaillen tämä jättää kansallisille tuomioistuimille – tai laajemmin jäsenvaltiotasolle – unionin tuomioistuimen luomien periaatteiden soveltamisen ja muokkaamisen kuhunkin asiayhteyteen sopivaksi. Jossain määrin vastauksen rajaaminen esitettyjen kysymysten mukaan on myös väistämätöntä: vaikuttaahan esitetty kysymys välttämättä siihen annettavaan

nähdä esimerkiksi tavoissa, joilla asia on eri kieliversioissa ilmaistu. Ks. esim. asia C-206/13 *Siragusa*, tuomio 6.3.2014, ei vielä julkaistu oikeustapauskokoelmassa, 30 kohta ja sen erikieliset versiot.

⁴¹ *Davies, Gareth*: Activism relocated. The self-restraint of the European Court of Justice in its national context. *Journal of European Public Policy* 2012, s. 76–91, 80.

⁴² Tämänhetkistä EU-oikeutta koskevaa oikeustieteellistä keskustelua hallitsevat jossakin määrin perusoikeuskirjan soveltamista koskevat ongelmat. Ks. tästä kehittyvästä oikeuskäytännöstä esimerkiksi asia C-617/10 *Åkerberg Fransson*, tuomio 26.2.2013, ei vielä julkaistu oikeustapauskokoelmassa, asia C-399/11 *Melloni*, tuomio 26.2.2013, ei vielä julkaistu oikeustapauskokoelmassa ja asia C-176/12 *Association de médiation sociale* ("AMS"), tuomio 15.1.2014, ei vielä julkaistu oikeustapauskokoelmassa. Ks. myös em. asia C-206/13 *Siragusa*.

⁴³ Ks. esimerkiksi *Sankari, Suvi*: European Court of Justice Legal Reasoning in Context. Groningen 2013, s. 27–28, 77–78 ja 217–219.

vastaukseen, eikä oikeudellista tulkintakysymystä ole viime kädessä mahdollista erottaa kokonaan tosiseikoista, joihin se nivoutuu.

Minimalismi voidaan siis edellä kuvatusti liittää anglosaksiseen ajatteluun korkeimman (perustuslaillisen) tuomioistuimen tehtävästä oikeusjärjestyksessä. Unionin tuomioistuimen jäsenten lukumäärän valossa voisi ajatella, että mannereurooppalaisella ajattelulla on yliote suhteessa anglosaksiseen kulttuuriin, ja että tämä ajattelu ohjaisi EU-oikeuden kehitystä unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön kautta.⁴⁴ Mutta näin ei välttämättä kuitenkaan ole. Toisin kuin anglosaksisessa perinteessä, jossa oikeuden selittämisen ja systematisointitehtävän on nähty kuuluvan ensisijaisesti tuomioistuimille ja oikeuskäytännölle, mannereurooppalaisessa ajattelussa tämä tehtävä on perinteisesti jätetty oikeustieteelle.⁴⁵ Myös EU-oikeudessa oikeustieteellisellä keskustelulla on nähtävissä oikeutta selittävä ja systematisoiva tehtävä. Siksi seuraavassa tarkastellaan lyhyesti EU-oikeutta käsittelevän oikeustieteellisen tutkimuksen vaikutusta oikeuskulttuurien keskinäisiin voimasuhteisiin.

4 ENTÄ OIKEUSTIEDE?

Jäsenvaltioiden oikeuskulttuureilla on yhteiset juuret. Kansallisten oikeusjärjestysten ja kansallisen oikeusajattelun valtakauden vaikutuksia ei kuitenkaan voi vähätellä. Vaikutus näkyy myös EU-oikeutta ja erityisesti unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntöä tutkivan ja systematisoivan oikeustieteen pirstaloitumisessa kansallisten sekä kielirajojen mukaan. Näin on, vaikka ensi silmäyksellä voisi ajatella, että tilanne on päinvastainen. EU-oikeuden tutkijat kasvavat nimittäin yhä useammin irrallaan kansallisesta oikeusjärjestyksestä ja -kulttuurista: he ovat kotoisin yhdestä jäsenvaltiosta, opiskelevat toisessa ja työskentelevät kolmannessa.⁴⁶ He kirjoittavat englanniksi ja kirjoituksissaan viittaavat erikielisiin lähteisiin, jotka perustuvat jollekin 28 kansallisesta oikeuskulttuurista, niiden sekoitukselle, tai ei millekään niistä. Näin ollen tulevaisuudessa on vähenevässä määrin niin, että EU-oikeuteen on 28 erilaista jäsenvaltioiden oikeudellisiin traditioihin kiinnittynyttä erilaista näkökulmaa.

⁴⁴ Anglosaksista oikeuskulttuuria edustaa vain – hieman katsantokannasta riippuen – kahdesta neljään tuomaria ja – tällä hetkellä – yksi julkisasiamies.

⁴⁵ Tuomarivaltiokeskustelun yhteydessä ks. *Tuori* 2007, s. 250–251.

⁴⁶ Ilmiö näkyy myös unionin tuomioistuimessa. Erityisesti uusien unionin tuomioistuimen tuomareiden ansioluettelot jo tukevat tätä näkemystä: ne paljastavat, että EU-oikeudellinen koulutus on jo saatettu hankkia jossain toisessa jäsenvaltiossa.

Vaikka EU-oikeuden tutkijat tulevaisuudessa kadottaisivatkin ”kansallisen” näkökulmansa tutkimuskohteeseensa, de Witte puhuu myös toisiaan ruokkivista tieteenalakohtaisesta ja kielellisestä pirstaloitumisesta EU-oikeutta tutkivan oikeustieteen sisällä.⁴⁷ Pirstaloituminen johtuu yhtäältä EU-oikeuden laajentumisesta yhä uusille oikeudenaloille, joiden käsittely niveltyy yleisen EU-oikeuden sijaan perinteisiin kansallisiin oikeudenaloihin. Toisaalta myös englannin kielen yhä kasvava hegemonia EU-oikeuden tutkimuksessa vahvistaa pirstaloitumista. Tyypillisesti esimerkiksi ranskalaisessa yliopistossa toimiva ranskaksi kirjoittava ranskalainen oikeustieteilijä viittaa (ainoastaan) ranskalaisiin lähteisiin. Isossa-Britanniassa tai Irlannissa työskentelevä ja englannin kielellä kirjoittava oikeustieteilijä – vaikkei englantila olekaan hänen äidinkieltään – viittaa taas yksinomaan englanninkielisiin lähteisiin. Monenkielisiin lähteisiin (mukaan lukien englanninkielisiin) viittaa tyypillisesti muussa kuin englanninkielisessä jäsenvaltiossa työskentelevä oikeustieteilijä, joka kirjoittaa englanniksi – erona kotimaisella kielellään kirjoittavaan tutkijaan, joka tyypillisesti joko käy keskustelua vain kotimaisten lähteiden kanssa tai joka tapauksessa jää syrjään eurooppalaisesta keskustelusta kirjoittaessaan vähän luetulla eksoottisella kielellä. Erityisesti muu kuin englanninkielinen EU-oikeudellinen tutkimus, joka nivoutuu perinteisiin kansallisiin oikeudenaloihin, on vaarassa eristäytyä erilliseksi keskustelukseksi.

Englannin kielen asema on EU-oikeutta tutkivan oikeustieteen piirissä vahva ja edelleen vahvistumassa. Näin on erityisesti, kun otetaan huomioon, että suosituimmat unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntöä ja toimintaa käsittelevät (perus)teokset julkaistaan lähes poikkeuksetta englanniksi. Toistaiseksi ei kuitenkaan vaikuta vielä perustellulta puhua sellaisesta yhtenäisestä (englanniksi keskustelevalta) EU-oikeuden tutkijoiden yhteisöstä, joka kykenisi muotoilemaan EU-oikeudelle niin sanotut yleiset opit (*herrsche Lehre*).⁴⁸ Siksi toisistaan (kielen tai oikeudenalan takia) eristäytyneiden EU-oikeuden tutkimuksen saarekkeiden vaikutus EU-oikeuden kehitykseen jää pienemmäksi kuin se voisi olla, jos tieteellinen keskustelu olisi kauttaaltaan eurooppalaisempaa. Erityisesti on mahdollista, että kehitys lisää englanninkielisen ja *common law* -pohjaisen EU-oikeudellisen oikeuskirjallisuuden vahvaa vaikutusta EU-oikeuden kehityksessä suhteessa muihin oikeuskulttuureihin.

⁴⁷ De Witte, Bruno: European Union Law: A Unified Academic Discipline? Teoksessa Vauchez, Antoine – de Witte, Bruno (eds): *Lawyering Europe*. European Law as a Transnational Social Field. Oxford 2013, s. 101–116, s. 111–116.

⁴⁸ De Witte 2013, s. 114.

EU-oikeutta tutkivan oikeustieteen keskeisessä tutkimuskohteessa eli unionin tuomioistuimessa englantia ei ainakaan toistaiseksi näytä saavuttaneen tällaista valta-asemaa. Erityisesti ranskan kielen vaikutus näkyy tietysti selvimmin siinä, että tuomioistuimen työkieli on (vielä itälaajenemisten jälkeen) edelleen ranska ja että tuomioneuvottelut käydään ranskaksi. Ranskan kielen vaikutuksen lisäksi muun kuin englanninkielisen oikeustieteen vaikutus näkyy ehkä selvimmin julkisasiamiesten ratkaisuehdotuksista, sillä niissä tukeudutaan usein myös muuhun kuin englanninkieliseen oikeustieteelliseen tutkimukseen. Syitä tähän on monia. Julkisasiamiesten itsenäinen rooli tuomioistuimessa ja heidän taustansa eri oikeuskulttuureista vaikuttavat epäilemättä myös siihen, minkä kielistä kirjallisuutta ratkaisuehdotuksiin valikoituu. Tämän lisäksi esimerkiksi oikeudenalasta voi paljonkin riippua se, minkä kielistä oikeustieteellistä kirjallisuutta ratkaisuehdotuksissa käytetään. Kuluttajaoikeus ja kansainvälinen yksityisoikeus ovat esimerkkejä oikeudenaloista, joilla saksankielisen kirjallisuuden asema on historiallisista syistä vahva. Toisaalta viittauksista eri kielillä julkaistuun oikeuskirjallisuuteen on jossain määrin mahdoton päätellä, missä määrin englanninkielinen kirjallisuus vaikuttaa laajemmin EU-oikeuden kehitykseen tuomioistuimessa: asiaa koskevan tutkimuksen puuttuessa on vaikea arvioida englanninkielisen kirjallisuuden epäsuoraa vaikutusta julkisasiamiehiin sekä ratkaisuehdotusten suoraa vaikutusta tuomioistuimen tuomioon.

5 ENEMMÄN KUIN OSIENSA SUMMA

Unionin tuomioistuin on kasvanut yhteisistä eurooppalaisista juuristaan omanlaisekseen tuomioistuimeksi. Sen toiminnassa voi nähdä niin anglo-saksiseen kuin mannereurooppalaiseenkin perinteeseen kiinnittyviä piirteitä. Tuomioistuin on tässä mielessä kuitenkin enemmän kuin osiensa summa: sen toiminnassa ja perustelutyylissä voidaan havaita piirteitä, jotka ovat kehittyneet vastaamaan nimenomaan EU-oikeuden luonteen asettamiin erityisiin haasteisiin. Jäsenvaltioiden yhteisellä (tai erilaisella) oikeudellisella historialla sekä unionin tuomioistuimen omalla kehityshistorialla on merkityksensä unionin tuomioistuimen toiminnassa. Tarkastelijan omasta näkökulmasta riippuen tuomioistuimen roolin voi nähdä enemmän tai vähemmän poliittisena. Sen toiminnan ymmärtämisen kannalta on kuitenkin tärkeää kiinnittää huomiota EU:n ja jäsenvaltioiden oikeusjärjestysten kes-

kinäissuhteisiin, EU-oikeuden monikielisyydestä johtuviin erityispiirteisiin, oikeudelliseen tulkintaan unionin tuomioistuimen päätehtävänä sekä tämän tehtävän suorittamiseen kollegiaalisten ratkaisujen muodossa. Nämä seikat ainakin osin selittävät tuomioiden perustelujen niukkasanaisuutta. Edellä sanotun perusteella on vaikea ottaa ehdotonta kantaa kansallisten näkökulmien vaikutukseen EU-oikeuden kehityksessä unionin tuomioistuimessa. Sen sijaan EU-oikeudellisen tutkimuksen pirstaloitumiskehitys näyttää jossain määrin vaikeuttavan oikeustieteen EU-oikeutta (ja erityisesti unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntöä) selittävän ja systematisoivan tehtävän täyttämistä. Tähän vaikuttavat niin kansalliset kielet kuin historiakin!